

طعم سکوت

مدیریت زبان و جایگاه خاموشی
در آثار سخنوران فارسی

دکتر قاسم صافی
دانشیار دانشگاه تهران

انتشارات دانشگاه تهران

شماره ۳۲۰۲

شماره مسلسل ۶۸۶۷

صافی، قاسم، ۱۳۲۷ -
طعم سکوت؛ مدیریت زبان و جایگاه خاموشی در آثار سخنوران فارسی / قاسم صافی. -
تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۰.
۳۵۱ ص: (انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره ۳۲۰۲).
ISBN 978-964-03-6224-2
فهرست نویسی براساس اطلاعات فیه.
واژه نامه.
سکوت در ادبیات. شعر فارسی - - مجموعه ها. ادبیات فارسی - - مجموعه ها. سکوت - -
شعر. دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات.
۲ ص ۸ س / PIR ۴۰۰۹
۸۲۵۳ / اف ۸
۱۳۹۰
۲۳۱۰۸۵۱
شماره کتابشناسی ملی

عنوان: طعم سکوت؛ مدیریت زبان و جایگاه خاموشی در آثار سخنوران فارسی

تألیف: دکتر قاسم صافی

ویراستار: فاطمه جهانگیری

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۳-۶۲۲۴-۲

ISBN 978-964-03-6224-2

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۹۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - سایت: www.press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۰۱۴۰۷۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸	به جای مقدمه؛ تقریظ دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی
۹	دبیاچه؛ درباره موضوع کتاب و سبب تألیف و فایده آن
۱۹	نعمت بیان و آفت زبان
۲۳	قدرت کلام و سخن آگاهانه
۲۹	فضیلت خاموشی در برخی از تعالیم اسلامی و اخلاقی
۳۹	تعلیم سکوت
۴۱	تجلی مضامین سکوت و خاموشی در آثار سخنوران فارسی
۴۴	بایزید بسطامی (متوفی ۳۶۱ق)
۴۷	رودکی سمرقندی (متوفی ۳۲۹ق)
۴۹	ابوشکور بلخی (حدود ۳۴۰ق)
۵۱	فردوسی طوسی (متوفی ۴۱۶ق)
۶۱	فرخی سیستانی (متوفی ۴۲۹ق)
۶۳	عنصری بلخی (متوفی ۴۳۱ق)
۶۵	منوچهری دامغانی (متوفی ۴۳۲ق)
۶۷	هجویری غزنوی (متوفی ۴۷۵ق)
۶۹	ناصر خسرو قبادیانی (متوفی ۴۸۱ق)
۷۷	عنصرالمعالی وشمگیر (متوفی ۴۹۲ق)
۷۹	غزالی طوسی (متوفی ۵۰۵ق)
۸۳	مسمود سعد (متوفی ۵۱۵ق)
۸۷	سنایی غزنوی (متوفی ۵۴۵ق)

صفحه	عنوان
۹۳	انوری ابیوردی (متوفی ۵۸۳ق)
۹۷	شهاب‌الدین سهروردی (متوفی ۵۸۷ق)
۱۰۰	خاقانی شروانی (متوفی ۵۹۵ق)
۱۰۲	ظهیرالدین فارابی (متوفی ۵۹۸ق)
۱۰۳	نظامی گنجوی (متوفی ۶۰۴ق)
۱۰۸	سعدالدین وراوینی (بعد ۶۲۴ق)
۱۱۱	عطار نیشابوری (متوفی ۶۲۷ق)
۱۲۰	اوحدالدین کرمانی (متوفی ۶۳۵ق)
۱۲۳	شمس تبریزی (متوفی ۶۴۵ق)
۱۲۷	مولوی رومی (متوفی ۶۷۲ق)
۱۴۴	خواجه نصیرالدین طوس (متوفی ۶۷۲ق)
۱۴۸	فخرالدین عراقی (متوفی ۶۸۰ق)
۱۵۱	سعدی شیرازی (متوفی ۶۹۴ق)
۱۵۹	همام تبریزی (متوفی ۷۱۴ق)
۱۶۷	شیخ محمود شبستری (متوفی ۷۲۰ق)
۱۷۱	اوحدالدین مراغه‌ای (متوفی ۷۳۸ق)
۱۷۵	خواجه‌ای کرمانی (متوفی ۷۳۵ق)
۱۷۸	ابن یمن فریومدی (متوفی ۷۶۹ق)
۱۸۱	عبید زاکانی (متوفی ۷۷۲ق)
۱۸۳	حافظ شیرازی (متوفی ۷۹۱ق)
۱۸۷	شاه نعمت‌الله ولی (متوفی ۸۳۲ق)
۱۸۹	عبدالرحمان جامی (متوفی ۸۹۸ق)
۱۹۲	بابا فغانی شیرازی (متوفی ۹۲۵ق)
۱۹۵	وحشی بافقی (متوفی ۹۹۱ق)

صفحه	عنوان
۱۹۸	محتشم کاشانی (متوفی ۹۹۶ق)
۲۰۲	عرفی شیرازی (متوفی ۹۹۹ق)
۲۰۴	شیخ بهاءالدین عاملی (متوفی ۱۰۳۱ق)
۲۰۸	کلیم کاشانی (متوفی ۱۰۶۱ق)
۲۱۱	صائب تبریزی (متوفی ۱۰۸۰ق)
۲۲۲	بیدل دهلوی (متوفی ۱۱۳۳ق)
۲۲۷	مشتاق اصفهانی (متوفی ۱۱۷۰ق)
۲۲۹	حزین لاهیجی (متوفی ۱۱۸۰ق)
۲۳۳	هاتف اصفهانی (متوفی ۱۱۹۸ق)
۲۳۶	ایرج میرزا (متوفی ۱۲۰۴ش)
۲۳۸	عارف قزوینی (متوفی ۱۲۱۱ش)
۲۴۰	اشرف‌الدین گیلانی (متوفی ۱۳۱۲ش)
۲۴۱	فرخی یزدی (متوفی ۱۳۱۸ش)
۲۴۴	پروین اعتصامی (متوفی ۱۳۳۰ش)
۲۴۹	ادیب الممالک فراهانی (متوفی ۱۳۳۵ش)
۲۵۳	علی اسفندیاری (متوفی ۱۳۳۸ش)
۲۵۵	فروغ فرخزاد (متوفی ۱۳۴۵ش)
۲۵۷	رهی معیری (متوفی ۱۳۴۷ش)
۲۶۱	قاسم رسا (متوفی ۱۳۵۶ش)
۲۶۵	سهراب سپهری (متوفی ۱۳۵۹ش)
۲۶۹	اخوان ثالث (متوفی ۱۳۶۹ش)
۲۷۳	سیاوش کسرابی (متوفی ۱۳۷۵ش)
۲۷۵	احمد شاملو (متوفی ۱۳۷۸ش)
۲۷۹	فریدون مشیری (متوفی ۱۳۷۹ش)

صفحه	عنوان
۲۸۵	هوشنگ ابتهاج
۲۸۹	محمدرضا شفیعی کدکنی
۲۹۳	ستایش خاموشی در گفتار دیگر شاعران
۳۰۹	مفاهیم و تعبیری از سکوت
۳۱۵	بیان سکوت و خاموشی در آثار نویسندگان خارجی
۳۲۳	نتیجه و حاصل کلام
۳۲۷	فهرست منابع

نهم حقیقت خاموشی است

به چین شد پیش پیری مرد هشیار
"که ما را از حقیقت کن خبردار"
جوابش داد آن پیر طریقت
که ده جزو است در معنی حقیقت
بگویم با تو گر نیکو نیوشی:
یکی کم گفتن است و نه خاموشی

به جای مقدمه

تقریظ دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی^۱

دوست همکار باکمال ما آکای صافی با صفای طویلی که دارد مجرم گرداگرد از ادب فارسی در حضور من فواید سکوت و خاموشی، آن نیز از شرای پرگوئی که هر کدام روانی سنگین داشته اند، آکای صافی از مخلص پاریزی در خواست فرموده که مقدمای برای کتاب گرانها تراشیده، یعنی سکوت بنویسم و من بهتر آن دویم که به بدلول کتاب عمل کنم و قبل از هر چیز به سکوت بپردازم، و تنها آن قطعه انوری را به جای مقدمه تقدیم کنم بدون آن که خوشاند ای درویش که به ششم قطعه ای است گوید که کار صد مقدمه را می کند.

حکایتی است به فضل، اسحاق و محمد
به شرط آن که بگیرد ازین سخن هزار
به روزگار همدیشه عرابی کج کول
مگر به بار گشت رفت لز قضا که بار
سؤال کرد - که: امسال قصد حج دارم
اگر مرا بدهد - پادشاه، صد دینار
چو حلقه در کعبه بگیرم از سر صدق
برای دولت عرش دعا کنم بسیار
چو پادشاه شنید این سخن، به خازن گفت:
که آن چه خواست عرابی - برو، دو چندان آن
برمت خازن و آورد و پیشش بنهاد
به لطف گفت - بشه، او را صد سیدی برادر
سپاس دار و، بدان کاین دوست دینار است
صد دگر به خوشاند - می دهم رشوت
صد سید زاد ترا و، کرای پای افزار
که چون به کعبه رسی، هیچ - یادین نکنی
که از وکیل در بد - تباه گردد کار...

البته خوشاند مخلص پاریزی صد دینار و دوست دینار نیست، یک جلد از همین کتاب است که فعلاً چاپ آن بر پشت آمیخته است، و البته پس از چاپ، بر پشت نویسنده آکای صافی علیا لکائی به مرحله وصول خواهد پیوست - این شاهانه - کشف ماه ۱۳۸۹ - بهر ۲۰۱۱ - است که پاریزی

دیباجه

درباره موضوع کتاب و سبب تألیف و فایده آن

تا نیک ندانی که سخن عین صواب است باید که به گفتن دهن از هم نگشایی
گر راست سخن گویی و در بند بمانی به زانکه دروغت دهد از بند رهایی
سعدی

هدف

هدف اصلی از نگارش و تألیف این کتاب، بررسی مراتب گزیده‌گویی و مفهوم حقیقی سکوت و اهمیت آن در شکل‌دادن شخصیت مناسب آدمی از دیدگاه شاعران و نثرپردازان برجسته و علمای اخلاق است و شامل سخنوران و ادیبانی است که از اواخر سده دوم تا عصر حاضر و در قلمرو تاریخی زبان فارسی می‌زیسته‌اند و ضمن آثار خویش، به فواید و منزلت سکوت اشاره کرده‌اند. خوشبختانه تاریخ ادبیات ما افتخار دارد که در این موضوع مهم، آثار بالارزشی در سینه خود داشته باشد. از گذشته‌های دور تاکنون، نویسندگان و سخنوران به تفاریق و به‌طور پراکنده در مجموعه‌های خود به بررسی مقوله

سکوت پرداخته‌اند و پیش آمده که گاه بایی را به آن اختصاص دهند. بیشترین توجهات، به معنای ظاهری سکوت و سودمندی‌های آن در زندگی و حیات بشر معطوف شده و اغلب ریشه‌روایی دارد و بر کتب روایی، سخنان بسیاری از حکما و معصومان نقل شده است. دلایل منظور نظر گویندگان در دوره‌های مختلف در تأکید بر موضوع مزبور مبتنی بر قراین وجودی و خارجی متفاوت است. به این سبب در این پژوهش سعی شده است ضمن مطالعه معنای ظاهری سکوت، مفهوم باطنی آن نیز مطرح و بررسی شده و پاره‌ای از نظریات و عقاید علما و سخنوران با استناد به آثار انتشاریافته آنان آورده شود و از تجربیات شخصی خود نیز استفاده شود.

گنجوران ادب از قدیم‌ترین ایام و مردان بزرگ در محاورات کوچه و بازار و در محافل عمومی و خصوصی، فراوان سخن‌های فاخر درباره سکوت و سکوت و مهار زبان مطرح کرده‌اند و گنجینه ادبیات ایران پر از گفتارهای خردمندانه و بسیار آموزنده در قواعد مراعات زبان به‌هنگام گفتن و فواید خاموشی به‌هنگام اختیار کردن سکوت است. با تأسف ما در شرایط و موقعیتی زندگی می‌کنیم که همواره به بیماری پرگویی و توجه نداشتن به آداب گفتار مبتلاییم و در عمل با ارزش‌های میراث معنوی از جمله فواید خاموشی که لازمه عقل و تدبیر بوده و سخن‌سنجان و سخنوران در آثار خویش به کرات آن را مورد توجه و مذاقه نظر قرار داده‌اند بیگانه‌ایم، به‌نحوی که مدیریت بر زبان کمتر مورد توجه واقع شده و میدان دادن به تمایلات در کلام، فرونی یافته و امر خودآگاهی و خودسازی و صحت گفتار، مورد غفلت قرار گرفته است. این انگیزه، سبب عمده نگارش این کتاب است. از رودکی گرفته و فردوسی و سعدی و حافظ و مولانا و صائب تا نیما و پروین و مشیری و سپهری و شاملو و صدها شاعر و ادیب و عارف و

عالم، جملگی در اهمیت به وقت سخن گفتن و به قاعده بیان کردن و در چگونگی به کار بردن گفتار، داد سخن داده و استنادات علمی و تجربی فراوانی در این حوزه و برای بهتر رساندن پیام خود نقل کرده‌اند. آنچه از کلام بزرگان و شعرا و حکمای ادب فارسی، درباره فراخوانی به خاموشی و سکوت حاصل می‌شود، این است که در هر صورت آدمی باید از زیاده‌گویی که به دروغ‌گویی منجر می‌شود پرهیزد و برای حفظ تندرستی خود و سلامت عمومی جامعه، با تمرین و ممارست، زبان خود را صیانت کند و در اختیار خرد و اندیشه روشن قرار دهد و یقین کند که هیچ‌کس به پرهیزکاری حقیقی دست نخواهد یافت مگر آنکه فرمانروای زبان خویش باشد. بدیهی است رسیدن به این مقصود و تحقق این امر، مستلزم حاکمیت اخلاق در جامعه و بهره‌مندی کامل از نظام تعلیم و تربیت زنده و پویا و اثربخش و استفاده کاربردی از تجربیات تاریخی و آموزه‌های تربیتی ادیبان و عالمان این موضوع و تمرین و ممارست در آن خواهد بود.

روش

همان‌طور که گفته شد، سکوت با معنی و تعبیر توانایی به سخن گفتن و ترک کردن آن، موجب می‌شود که انسان عمیق‌تر به نکات پیرامون خود توجه داشته باشد و در حل مسائل علمی و مطالب فرهنگی و هنری و مشکلات زندگی و مصونیت‌های فردی و اجتماعی موفق‌تر باشد. بنابراین با توجه به آموزه‌های زبان و ادبیات فارسی و گفتار بزرگان دانش و دین، ابعاد این موضوع در کتاب حاضر بررسی و نمونه‌هایی از آن در نظم و نثر فارسی با ذکر فواید آن در زندگی فردی و اجتماعی تبیین می‌گردد، و سرانجام نتیجه حاصل از این مقدمات و تحلیل‌ها و نحوه بهره‌گیری از آن ارائه می‌شود.

روش بررسی، مطالعه و استقرای نام مطالب به شیوه کتابخانه‌ای و مستخرج از آثار گویندگان و کتاب‌های مقدس و از موارد استقراست و جملگی مبین تأکید بر لزوم تهذیب زبان و منزلت خاموشی است. معیار انتخاب، درجه کثرت اشعار و یا میزان تأثیر گویندگان در مسیر مطالعاتی نگارنده و در روند زندگی مردم ایران بوده و به اقتضای حوصله و فرصتی که ممکن شد، بخش عمده آن که شاید جامع و مانع موضوع بحث کتاب حاضر باشد، در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

مطالب این کتاب دارای نظم تاریخی است و بیان احوال و مضامین فکری رجال ادب در موضوع مورد بحث، براساس تقدم تاریخ زندگی و خاموشی مطلق آنان مرتب شده است. همه تاریخ‌ها بر حسب سال‌های هجری قمری با نشانه اختصاری «ق» است، مگر دوره معاصر که براساس سال هجری شمسی با نشانه اختصاری «ش» و نویسندگان خارجی با نشانه «م» مخفف سال میلادی به صراحت قید شده باشد.

علایم اختصاری به این شرح است:

ق: قمری

ش: شمسی

م: میلادی

س: سال

ج: جلد

ص: صفحه یا صفحات

نک: نگاه کنید به

تا آنجا که نویسنده اطلاع دارد، این نخستین بار است که در قالب یک کتاب، ذکری از مفاهیم سکوت و ضرورت خاموشی و فواید آن از دیدگاه تعداد زیادی از سخنوران برجسته به میان می‌آید و این از نظر تعیین حدود دوره‌هایی از تاریخ ادبیات ایران در توصیه به سکوت و درست‌گویی و تهذیب زبان، حایز اهمیت است و نشان می‌دهد که در تمام ادوار تاریخی ایران، ملت ایران در محدوده‌ای وسیع از قلمرو تاریخی و جغرافیایی زبان فارسی، به امراض فردی و اجتماعی ناشی از پرگویی و سخن‌های بی‌جا و تلخ مبتلا بوده و با وجود ارائه این همه توصیه‌های اخلاقی و حکایات تاریخی، هنوز رعایت این موضوع در جامعه ایران، فرهنگ‌سازی نشده است، از این نظر ملت ایران خسران‌های زیادی را متحمل شده و از وسعت اندیشه و پیشرفت متناسب فرهنگ و تمدن ارزشمند گذشته خود، بازمانده است. بنابراین آنچه در هدف این پژوهش مورد تأکید است و از عنوان آن برمی‌آید، توجه و اعتنا کردن به تجارب پر از عبرت گویندگان پیرامون منزلت و فضیلت خاموشی و بررسی ابعاد و جوانب آن است، به مفهوم اینکه بی‌تأمل و بدون اذن خرد و تعقل، سخنی را بر زبان نیاریم و بلکه محافل فرهنگی و آموزشی را به تفکر و بحث جدی در این زمینه ترغیب کنیم. بی‌شک توجه به آن بر سلامت و روابط اجتماعی افراد و کاهش رنج‌ها، تاثیرگذار خواهد بود و جامعه را به سوی نیکبختی و ترقی و تعالی سوق خواهد داد و بی‌شک هرکس در هر سن و در هر مقام و هر شغل و در هر مرحله از زندگی، چنانچه بخواهد، می‌تواند با مطالعه مفاهیم این کتاب و عادت دادن خویش به پیروی از مضامین آن، تغییراتی در وجود خود احساس کند و دنیای بهتری برای خود و بنی‌آدم ترسیم کند.

یادآوری چند نکته

سخنوران و انشاپردازان مطرح در این اثر، مهارت و استادی خود را در موضوع سکوت و خاموشی، با شیوه‌ای گیرا و شعرهای جذاب و مضامین ظریف گفته‌اند و به اقتضای استعداد و هنر و درک خود، فضیلت خاموشی و رکاکت کلام را بیشتر نمایانده‌اند و ضمن برشمردن زیانبار زیاده‌گویی و پرحرفی، اهتمام به خاموشی یا کم‌گویی و مهار سخن را مؤثرترین تریاق در جهت رفع مصایب و ابتلائات اجتماعی و برقراری مدینه فاضله معرفی کرده‌اند. آنان، اکسیر حیات و کیمیای سعادت راه مواهب احراز عادت و توانایی در کنترل زبان و مدیریت گفتار دانسته، آن را نسخه درمان و اسباب انبساط خاطر و اغتنام فرصت‌ها نشان داده‌اند و بحق از عهده آن به زیباترین وجه برآمده‌اند.

چون اعتبار موضوع خاموشی و سکوت و مضار و سودمندی لب‌گویا و لب‌خاموش نزد شاعران و نویسندگان متفاوت است و مطالعه و بررسی جمیع ابعاد آن از دید همه آنان که در این زمینه، صاحب نظر و دارای آثارند به اطناب می‌انجامد، به ناگزیر تحلیل آرا و افکار تعدادی از سخنوران بزرگ، که نمونه‌های متنوع و ممتازی پیرامون این موضوع در آثار آنها وجود دارد، مدنظر قرار گرفت و اشعار سایرین که به صورت تکبیت یا دوبیتی به تفاریق گفته شده و گویا و قابل فهم است، بدون شرح آورده شد. ان شاء الله اگر عمری باشد و ذوقی که به گمانم دور نیست همچون هم‌سن و سالانم سرآید، این کار به عونِ راهنمایی اندیشمندان ارجمند از مجموعه همه سرآمدان این رشته در طبع بعد، کامل شود با ایقان به اینکه خدمت شایسته‌ای به فرهنگ ایران زمین و هموطنان خود انجام گرفته باشد و مقتضای یک جامعه متحرک و زنده و سالم، از آن، بهره‌برداری شود.

باید متذکر شوم که در این زمینه، سخنوران زبان فارسی هر یک به حسب استعداد خود و بنا به محیط اجتماعی عصر خویش، هنرآفرینی کرده و نشانه‌های ارزشمندی از خود به یادگار گذاشته‌اند، اما فردوسی، مولانا، عطار، سعدی، ناصر خسرو، همای، سنایی، نظامی، غزالی، صائب، کلیم و وحشی بیشتر از دیگران به آن پرداخته‌اند و آثارشان، بهترین راهنمای این دانش و راهکاری در گسترش دانایی است و در راه خودسازی، استفاده کاربردی دارد.

در این مورد باید اشاره شود علاوه بر پیام‌های تربیتی و اجتماعی و فواید آموزشی و تعلیمی که از آن سخن رفت، آگاهی از قدرت سکوت، روان‌شناسی سکوت، نقش کارکردهای زبان و مهارت در کنترل آن، راهنمای رهایی از سخن گفتن و راه و روش اختیار کردن سکوت براساس آموزه‌های فرهنگ و ادب فارسی، از ویژگی‌های این کتاب است و متن آن، در شناختن سوابق و منابع بحث‌های گوناگون درباره خاموشی و ابعاد و جوانب سخن گفتن و درک بهتر جوهره و اساس مسائل به ما کمک می‌کند و زمینه یک مطالعه تطبیقی با عقیده و سبک متقدمان و معاصران را در این خصوص، فراهم می‌سازد. جمع‌آوری حکمت گفت و سکوت در این کتاب، ارزشمند است و به عنوان تلاوی روحی و نسخه درمانی پزشکان معالج، در خودآرامی و خودفهمی که نشانی از فرهنگ و تمدن پیشرفته مردم ایران دارد، قابل اعتناست.

نکته دیگر آنکه، درباره احوال رجال ادب، سعی شده فقط مطالبی که دانستن آن برای اطلاع یافتن از زندگینامه و آثار هر سخنور در موضوع این کتاب لازم است، ذکر شود و تا حد ممکن، کتاب، خلاصه‌تر و کم حجم‌تر باشد تا پژوهندگان و خوانندگان بتوانند از آن به عنوان کتاب دستی و تعلیمی استفاده کنند و طوری نباشد که زندگینامه و مطالب مندرج در آثار دیگران، در اینجا تکرار

شود و کتاب را حجیم کند.

فهرست و مشخصات کلیه منابع مستفاد که می‌توان در آنها، شواهد نظم و نثر گویندگان مطرح در این کتاب را یافت، به ترتیب الفبایی عنوان آثار با ذکر ویژگی‌های کامل نشر، در بخش پایانی کتاب ذکر شده است. همچنین، عنوان منابع و شماره صفحه به صورت ارجاعات درون‌متنی، پس از هر شاهد و نقل قول، در متن کتاب آورده شده است.

این نکته را نیز باید تذکر دهم که کتاب حاضر، هر چند، نتیجه علاقه‌مندی مؤلف به موضوع مورد بحث است، اما به واقع بازتابی از اندیشه نگارنده متأثر از رویدادهای تاریخی و اجتماعی در عرصه‌های زیست‌محیطی و مناسبات اجتماعی و گرایش‌های اتوریته‌سازی و مبالغه و تملق است که با تأسف، تعداد زیادی از آدمیان با ابتلا به لقلقه زبان و مغالطات و مطالب غیرمعتبر به جای آموختن علم و فن و اندیشیدن و خلاقیت، جامعه را از حرکت و پویایی در راه کمال و ترقی بازداشته‌اند و از برقراری منطق عدل و مدارا و سکون سکوت و نزاکت، غفلت ورزیده‌اند. نگارنده بر آن است که با عنایت پروردگار، بقیت عمر را صرف مطالعه بیشتر و تأمل بر زندگی و تدبیر عاقبت هستی بگذارد و اندرزهای حکیمانه این کتاب و گفتار فیلسوفان را مد نظر و همت خویش قرار دهد که گفته‌اند: آنچه دیگری می‌تواند بهتر از تو بنویسد منویس و آنچه می‌توانند بهتر از تو بگویند مگو، و چنانچه بیان را رونقی نیست خموش!

امیدوارم این اثر که حاوی یکی از مباحث مهم روان‌شناسی و تربیت و مدیریت، و فنی در نحوه آموزش و درمان است و از جمله مباحث پایه و اساس برای توفیق در زندگی است مطلوب و مطبوع ارباب معارف و کمالات واقع شود. باشد که با پژوهش‌هایی از این دست، فرهنگ خاموشی‌گزیدن و نیکو

سخن گفتن در جامعه رواج یابد و مورد توجه هم‌میهنان ایرانی و به‌ویژه همکاران دانشگاهی و مدیران اجتماعی قرار گیرد و مسائلی که به‌سبب خلأ این ارزش‌ها، از دیر زمان و به‌ویژه در عصر حاضر که گریبانگیر جامعه بزرگ بشری شده، کم‌رنگ گردد و این پیام فراگیر شود که معیار بزرگی، کم‌کردن رنج انسان‌ها است و خاموشی و کم‌گویی از مهم‌ترین ابزار آن است.

باری سعی شده این مجموعه با همه مشکلاتی که در حروفچینی متداول است، غلط‌چایی نداشته باشد، اما اگر خواننده محترم و پژوهشگر ارجمند با اغلاطی مواجه شده، استدعا می‌شود کریمانه و با اغماض از آنها بگذرد و با ارائه پیشنهادهای اصلاحی، مؤلف را به‌نظر لطف، راهنمایی کند. همچنین از نویسندگان و سخنوران درخواست می‌شود چنانچه آثاری در این زمینه دارند و یا از شاعران و عارفان صاحب طبع که گه‌گاه مانده‌اند، اطلاعی دارند، نگارنده را یاری دهند تا بدان اهتمام کند.

خداوند را سپاسگزارم که با عنایت او، این کار در دسترس خوانندگان گرامی قرار گرفت و بر ذمه خود می‌دانم از معاونت پژوهشی دانشگاه تهران و از لطف بی‌شائبه مدیریت مؤسسه انتشارات و داوران علمی کتاب که زمینه مساعد انجام این پژوهش و امکان نشر آن را فراهم کردند، تشکر کنم. به قول جامی:

إطنباب در سخن نه سیزاست فتنه کوتاه کن که وقت دعاست.

قاسم صافی

پاییز ۱۳۸۹